

Cultura – Rapport 101

Plangebied Achtmorgenstraat (naast) nr.2 te Buren

Gemeente Buren

Een Archeologisch Bureauonderzoek

d.d. 26 februari 2010

Inhoud

1 Inleiding

- 1.1 Aanleiding van het onderzoek
- 1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

2 Methoden

- 2.1 Doel van het onderzoek
- 2.2 Werkwijze

3 Resultaten

- 3.1 Bureauonderzoek
- 3.2 Geologie en geomorfologie
- 3.3 Bodemopbouw
- 3.4 Archeologie

4 Conclusies en aanbevelingen

- 4.1 Conclusies
- 4.2 Aanbevelingen

Literatuur

Overzicht van figuren en tabellen

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

In opdracht van Hopman en Peters Milieutechniek B.V. te Erichem heeft Cultura.epc in februari 2009 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Achtmorgenstraat (naast) nr. 2 te Buren, gemeente Buren. Het archeologische bureauonderzoek diende te worden uitgevoerd omdat voorbereidingen gaande zijn voor het inrichten van het betreffende perceel met een tweetal woningen en bijgebouwen.

De in het plangebied geplande graafwerkzaamheden zouden kunnen leiden tot verstoring en vernietiging van eventueel aanwezige archeologische waarden. Mede aanleiding tot de uitvoering van dit bureauonderzoek is de voor dit gebied geldende middelhoge tot hoge verwachting voor het aantreffen van archeologische resten, volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW). Het bureauonderzoek is uitgevoerd op 24 en 26 februari 2010 door mw. drs. A.M.I. van Waveren (Cultura.epc).

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het plangebied bevindt zich ten noordoosten van de plaats Buren (gemeente Buren) direct ten oosten van een Wetering. Aan de westzijde wordt het plangebied begrenst door de Achtmorgenstraat. Ten zuiden van het plangebied bevindt zich op een afstand van ca. 100 meter de Heeskampse Steeg terwijl aan de noordzijde op een afstand van ca. 350 meter de Rijswijkse wetering ligt.

Het plangebied bevindt zich ten noordoosten van de plaats Buren in de gemeente Buren en heeft een omvang van circa 4800 m². Het plangebied is momenteel in gebruik als weiland en maakt deel uit van het midden Nederlands riviereengebied.

Objectgegevens

Provincie	Gelderland
Gemeente	Buren
Plaats	Buren
Toponiem	-
Kaartblad	39 B
Coördinaten	152.400 / 437.690
Periode	-
Type object	-
Type bodem	kalkhoudende gerijpte zavel en kleigronden (Rn95A)
Geomorfologie	zijarm stroomgordel

2 Methoden

2.1 Doel van het onderzoek

Voorafgaand aan eventueel noodzakelijk archeologisch veldonderzoek wordt in de regel een bureauonderzoek uitgevoerd. Doel van het bureauonderzoek is inzicht te verschaffen in de landschappelijke en archeologische kenmerken van een gebied, welke de basis vormen van elk archeologisch onderzoek. Op grond van de inventarisatie wordt een verwachting uitgesproken voor het betreffende plangebied aan de hand waarvan aanbevelingen worden gedaan voor al dan niet noodzakelijk vervolgonderzoek.

2.2 Werkwijze

Het bureauonderzoek omvat het inventariseren en bestuderen van beschikbare landschappelijke en archeologische gegevens van het plangebied. Om inzicht te krijgen in de landschappelijke kenmerken van het plangebied zijn o.a. de volgende kaarten bestudeerd:

1. Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, Blad 39 West Tiel (Stiboka, 1991)
2. Geologische kaart van Nederland, schaal 1: 50.000 (RGD, 2003)
3. Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, Blad 38 Oost Gorinchem (Stiboka, 1981)

Voor de inventarisatie van archeologische gegevens zijn digitaal beschikbare gegevens uit het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS 2) van de Rijksdienst voor Cultuur en Erfgoed (RCE) te Amersfoort geraadpleegd. Tevens is kennis genomen van de informatie die beschikbaar wordt gesteld op de website van de provincie Gelderland (www.Gelderland.nl)

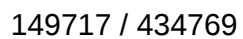
Op grond van bovengenoemde inventarisatie kunnen uitspraken worden gedaan over het (verwachte) bodemtype en de ligging en positie van sedimenten waarin archeologische vindplaatsen kunnen zijn ingebed. Op basis van bestudering van topografische kaarten kunnen (voormalige) natuurlijke elementen worden aangetoond. Met betrekking tot het gebruik van het landschap in het verleden (oude perceelsindelingen, voormalige wegen, landgebruik, etc.) zijn historische kaarten zeer informatief.

Aan de hand van de verkregen informatie wordt voor het plangebied een archeologische verwachting uitgesproken in de vorm van een archeologisch advies ofwel een aanbeveling (al dan niet voor vervolgonderzoek). Het is vervolgens aan het bevoegde gezag (in deze de gemeente Buren) om een selectiebesluit te nemen t.a.v. het uitgebrachte advies.

Figuur 1. Buren, plangebied en omgeving.
IKAW-waarden en archeologische monumenten.

25-02-2010

154634 / 438786

TOP10 ((c)TDN)

	archeologische waarde
	hoge archeologische waarde
	zeer hoge archeologische waarde
	zeer hoge arch waarde, beschermd
	ONDERZOEKSMELDINGEN

zeer lage trefkans
 lage trefkans
 middelhoge trefkans
 hoge trefkans
 lage trefkans (water)
 middelhoge trefkans (water)
 hoge trefkans (water)
 water
 niet gekarteerd
 PROVINCIËS

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

3 Bureauonderzoek

3.1 Bureauonderzoek

De ligging van archeologische vindplaatsen is in hoge mate gerelateerd aan het natuurlijke landschap waarin deze zich bevinden. Om uitspraken te kunnen doen over de archeologische verwachting van een gebied, vormt de analyse van het landschap een belangrijk uitgangspunt. Belangrijke fysische variabelen van het landschap zijn de geomorfologie, bodem en hydrologie (de waterhuishouding). Aan de basis van deze sterk aan elkaar gerelateerde variabelen liggen de geologische processen waardoor het landschap is ontstaan. Over een tijdschaal van duizenden jaren worden deze geologische processen op hun beurt gestuurd door onder andere klimatologische veranderingen. Belangrijk voor de interpretatie van het huidige landschap zijn de ontwikkelingen tijdens het Pleistoceen en het Holoceen. In de loop van deze geologische perioden heeft de mens in toenemende mate een stempel gedrukt op het landschap.

3.2 Geologie en geomorfologie

Het plangebied en de zuidelijk daarvan gelegen Linge maken deel uit van het Midden-Nederlands rivierengebied. Dit rivierengebied bestaat uit fluviatiele afzettingen van de Rijn en de Maas, daterende uit het Laat-Weichselien, de laatste ijstijd, en het Holoceen (Berendsen 1997). In verreweg het grootste deel van het rivierengebied liggen holocene afzettingen aan het oppervlak, behorende tot de Betuwe Formatie en de Westland Formatie. Deze afzettingen zijn gevormd door de voorlopers van de huidige Rijn en Maas. De afzettingen van deze grote rivieren kunnen worden onderverdeeld in *stroomgordelafzettingen*, bestaande uit zand en zavel en *komafzettingen*, bestaande uit zware klei, soms met veenlagen. Daarnaast worden *crevasse-afzettingen*, bestaande uit zand, zavel en klei en *dijkdoorbraakafzettingen*, bestaande uit zand of zandige klei, vaak met een bijmenging van grind, onderscheiden.

Het reliëf in het rivierengebied is gering. De hoogteverschillen tussen stroomgordels en kommen bedragen hoogstens enkele meters. Desondanks geven de verschillen in hoogteligging, de lithologie en de waterhuishouding aanleiding tot verschillen in landgebruik (Berendsen 1997). De relatief hooggelegen oeverwallen worden bijvoorbeeld gekenmerkt door een aflopend profiel, dat meestal kalkrijk is. Ze hebben een gunstige waterhuishouding, niet te droog in de zomen en niet te nat in de winter. In het landgebruik op deze oeverwallen komt dit tot uitdrukking in het voorkomen van boomgaarden en akkers. De relatief laaggelegen kommen hebben een homogeen, kalkarm profiel bestaande uit zware klei. De waterhuishouding is slecht doordat de klei zeer ondoorlatend is. Het bodemgebruik van deze gronden bestaat uit weiland en griend of elzenhakhoutbos. Door menselijk ingrijpen is de ontwatering van de kommen in de afgelopen decennia sterk verbeterd, waardoor in sommige gevallen nu ook akkerbouw, van bijvoorbeeld mais, in de kommen kan plaatsvinden.

In het rivierengebied zien we op korte afstand een grote afwisseling in het reliëf en de lithologie. De dijken zijn door hun grote hoogte, tot circa 6 m boven de naaste omgeving, de meest in het oog springende elementen. Tot de bedijking van de grote rivieren, die omstreeks de 12^e eeuw begon, is bij overstromingen in het gebied tussen de stroomgordels zavel en klei afgezet.

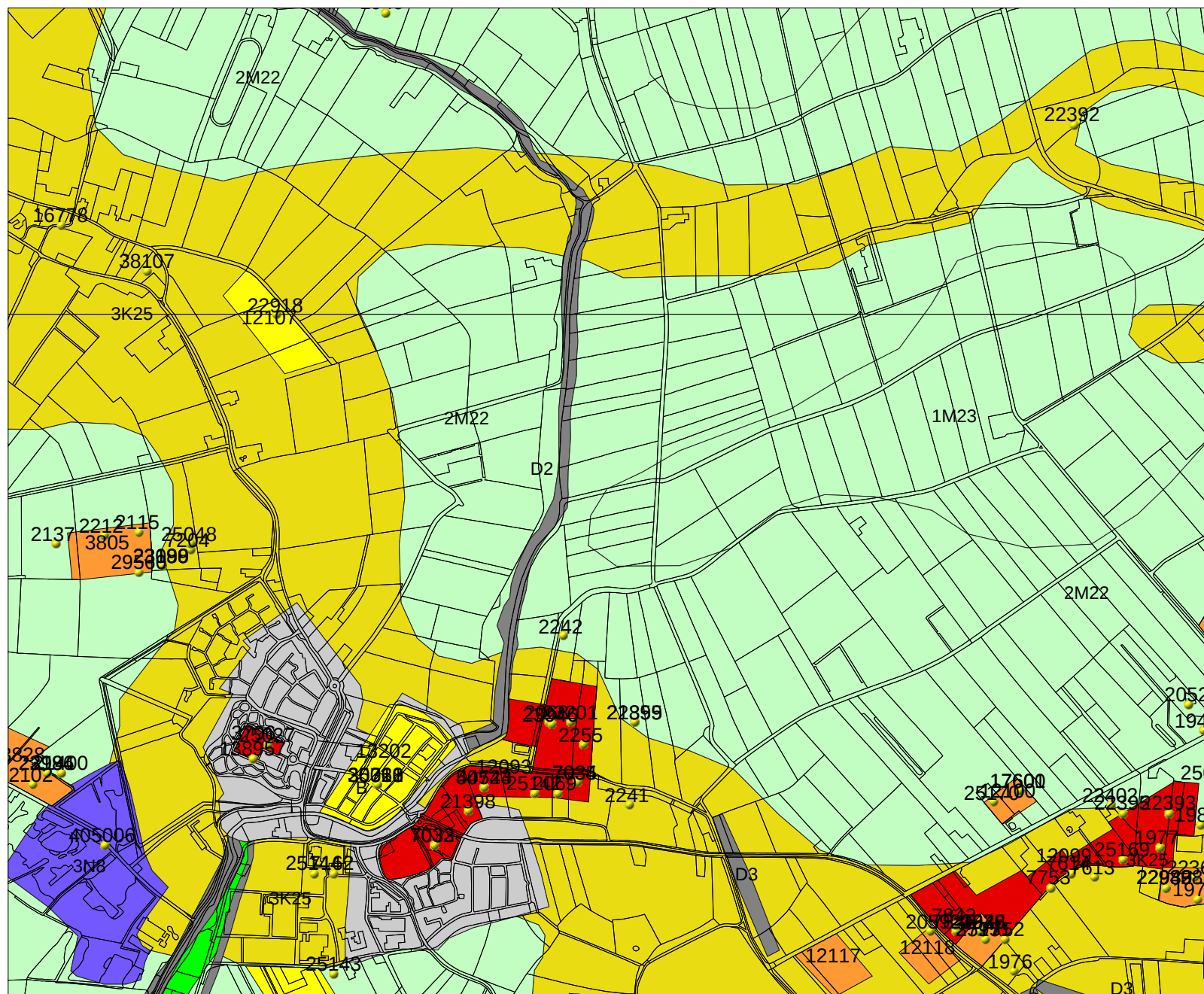
Figuur 2. Geomorfologie, archeologische vondsten en monumenten.

Figuur 2 Achtmorgenstraat te Buren, gemeente Buren

26-02-2010

Geomorfologie, archeologische vondsten en monumenten. Bron: Rijksdiens voor het Cultureel Erfgoed / ARCHIS 2

154283 / 438567

150064 / 435121

Legenda

● WAARNEMINGEN

□ TOP10 ((c)TDN)

MONUMENTEN

- archeologische waarde
- hoge archeologische waarde
- zeer hoge archeologische waarde
- zeer hoge arch waarde, beschermd

GEOMORFOLOGIE ((c)Alterra)

- Wanden
- Hoge heuvels en ruggen
- Terpen
- Hoge duinen
- Plateaus
- Terrassen
- Plateau-achtige vormen
- Waaivormige glooiingen
- Niet-waaivormige glooiingen
- Lage ruggen en heuvels
- Welvingen
- Vlakten
- Laagten
- Ondiepe dalen
- Matig diepe dalen
- Diepe dalen
- Water
- Bebouwing
- Overig (Dijken etc)

0 1 km

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Het gebied tussen de huidige grote rivieren wordt plaatselijk doorsneden door lage stroomruggen zoals die van de, zuidelijk van het plangebied gelegen, Linge. Een stroomrug is een rug die door de aanwezigheid van geulafzettingen en oeverafzettingen hoger ligt dan het aangrenzende gebied. De hoger ligging van de stroomrug ten opzichte van de omgeving is het gevolg van een geringere samendrukbaarheid van de geulafzettingen, zoals zand en zavel, in vergelijking met komafzettingen zoals klei en veen.

De stroomrug waarop het plangebied zich bevindt betreft een zijarm van de Buren stroomgordel die van zuid naar noord de Linge stroomgordel met die van de Lek lijkt te verbinden (Berendsen en Stouthamer 2001). De stroomgordel, waarvan de zandige deposities zich op een hoogte bevinden van 3,5 tot 3,2 boven NAP, volgt gedeeltelijk de weg tussen Buren en Asch en moet zich relatief recent hebben opgevuld, echter niet na 750 na Chr.

Op grond van de geomorfologische kaart bevindt het plangebied zich op een zijarm van een grotere stroomgordel dan wel betreft de afgebeelde geomorfologische eenheid (zie figuur 2), een deel van een oudere stroomgordel. Indien het laatste het geval is betreft dit de dieper gelegen stroomgordel genaamd Maurik (Berendsen en Stouthamer 2001). De activiteiten van deze stroomgordel, waarvan de zandige deposities zich op een hoogte bevinden van 2,6 tot 1,9 boven NAP, zijn begonnen vanaf ca. 6200 BP en lopen door tot 5350 BP waarna het gebied overgroeide met veen.

3.3 Bodemopbouw

De bodems in het rivierengebied zijn over het algemeen zo jong, dat er nog weinig bodemvorming heeft kunnen plaats vinden. De afzettingsgelaagdheid is samen met de waterhuishouding bepalend voor de indeling in bodemtypen. De bodems behoren vrijwel allemaal tot de orde van de vaaggronden waarbij op de stroomruggen ooivaaggronden voorkomen en in de kommen poldervaaggronden. Binnen dit bodemtype worden de vaaggronden onderverdeeld naar kalkverloop en zijn ze kalkhoudend of kalkloos. Bij het Rijn-systeem, waarvan het plangebied deel uitmaakt, zijn de vaaggronden overwegend kalkhoudend.

Het plangebied ligt binnen de grenzen van de stroomgordel die gerelateerd is aan de Maurik stroomgordel dan wel een zijarm van de Buren stroomgordel. In dit stroomgordelgebied komen afwisselend stroomruggen, oeverwallen en uiterwaarden voor. De stroomruggen, oeverwallen en uiterwaarden worden doorgaans gekenmerkt door het voorkomen van ooivaaggronden en de lichte varianten van poldervaaggronden met profielverloop 2 en 5 of 9. Volgens de bodemkaart van Nederland bevinden zich in het plangebied kalkhoudende poldervaaggronden, code Rn95A, in zware zavel en lichte klei. Ten noorden en ten zuiden van het plangebied bevinden zich komgronden bestaande uit kalkloze zware poldervaaggronden (Rn44C en Rn47C).

3.4 Archeologie

In ARCHIS 2 staan voor het plangebied geen archeologische vondsten geregistreerd (zie figuur 1) en ook in de directe omgeving van het plangebied (straal van 500 meter) zijn geen vondsten bekend. Meer naar het oosten werd, op een afstand van ca. 1,5 km een fragment gedraaid aardewerk gevonden uit de

Romeinse tijd (ARCHIS-waarnemingsnr. 22392). Aan de westzijde van het plangebied werden op vergelijkbare afstand, op de Buren stroomrug, een groot aantal metalen voorwerpen en een spijnschijfje aangetroffen. De voorwerpen, waaronder een naald, een sierknop en een armband, dateren eveneens uit de Romeinse tijd en zijn op deze locatie indicatief voor de aanwezigheid van een Romeinse nederzetting en/of een Romeins grafveld.

Archeologische verwachting

Volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW 2^e generatie) geldt voor het plangebied een middelhoge verwachting voor het aantreffen van archeologische resten. Voor de eerder genoemde stroomgordels Buren en Maurik geldt dat archeologische resten mogen worden verwacht uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen. Voor de stroomgordel Maurik geldt daarnaast dat hierop ook archeologische resten uit het Neolithicum, de Bronstijd en de IJzertijd mogen worden verwacht. Op de jonge Holocene komkleien worden incidenteel vondsten aangetroffen die zich in de meeste gevallen in de periferie bevinden van hoger op meer zandige deposities gelegen vindplaatsen. Aan de komkleien wordt een lage verwachting toegekend.

Ter vergelijking met een archeologische context die overeenkomt met die van het plangebied: Ten zuiden van het plangebied zijn in het vergelijkbare milieu van de stroomgordel van de Linge, resten aangetroffen uit de Romeinse tijd en de Vroege tot Late Middeleeuwen. En werden op ouder meanders van de Linge resten gevonden uit de IJzertijd.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Uit het bureau-onderzoek blijkt dat in de omgeving van het plangebied slechts een beperkt aantal archeologische waarnemingen beken is. Het gebied, gelegen tussen de Linge en de Lek, wordt gekenmerkt door een diversiteit in voorkomende landschappelijke eenheden. De gebruiksmogelijkheden van dit rivierenlandschap waren door de tijd heen wisselend, waardoor het gebied een gevarieerde historie kent. De voorkeur voor bewoning en akkerbouw, op de hoog gelegen meer zandige en daardoor relatief droge stroomgordels is duidelijk zichtbaar aan het aantal vondsten dat is aangetroffen op bijvoorbeeld de stroomgordel van de Linge. De voorkeur voor gebruik van grotere stroomgordels en de, ook enigszins hoger gelegen, kleinere zijarmen daarvan, wordt op de Indicatieve Kaart voor Archeologische Waarden (IKAW 2^e generatie) dan ook vertaald in een hoge tot middelhoge verwachting voor het aantreffen van archeologische waarden. Meer specifiek voor het plangebied is een middelhoge verwachting.

De doelstelling van het onderzoek was vooral gericht op het verkrijgen van informatie over eventueel aanwezige archeologische vindplaatsen en de locale landschappelijke situatie voor wat betreft geomorfologie en bodem. Binnen de grenzen van het plangebied zijn tot op heden geen archeologische vindplaatsen bekend. Gezien het aanwezige bodemtype en de ligging van het plangebied op een zijarm van een grotere stroomgordel dan wel op een dieper gelegen ouder stroomgordel, is op de IKAW aan het terrein een middelhoge verwachting toegekend en mogen archeologische resten hier verwacht worden.

Over de fysieke en inhoudelijke kwaliteit van deze eventueel aanwezige vindplaatsen kunnen op grond van het bureauonderzoek geen uitspraken worden gedaan. Naar verwachting zullen eventuele vindplaatsen dateren in de Romeinse tijd en de Vroege tot Late Middeleeuwen en in het geval dat de ouder stroomrug wordt aangesneden mogelijk uit het Neolithicum, de Bronstijd en/of IJzertijd.

4.2 Aanbeveling

Gezien de ligging van het plangebied op een zijarm van een grotere stroomgordel dan wel op een dieper gelegen oudere stroomgordel en de daaraan gekoppelde archeologische verwachting, is het van belang inzicht te krijgen in de daadwerkelijke bodemopbouw van het plangebied. Met een verschil tussen maaiveldhoogte (2,9 m boven NAP) van het plangebied en de diepteligging van de stroomgordel Maurik (2,6 m boven NAP) van slechts 0,3 m is de kans groot dat eventueel aanwezige archeologische resten verstoord zullen worden.

Aanbevolen wordt dan ook om, voorafgaand aan de geplande graafwerkzaamheden, in het plangebied een inventariserend booronderzoek uit te voeren. Dit om de diepteligging van eventueel aanwezige zandige deposities vast te stellen en om inzicht te krijgen in de datering daarvan.

Ten aanzien van deze aanbeveling dient een selectiebesluit genomen te worden door het bevoegde gezag, de gemeente Buren.